

BLOC 3. ÉMILE DURKHEIM: LA SOCIOLOGIA DELS FETS SOCIALS. (exercicis d'autoavaluació)

Durkheim (1858 - 1917) va assentar les bases per tal que la sociologia, fins aleshores una espècie de branca de la filosofia, l'economia i la història, esdevingués realment una ciència segons els canons del positivisme. Coneixement científic (o ciència) és aquell coneixement obtingut com a resultat d'un procés intel·lectual racional mitjançant un mètode també racional, distingint-se així d'altres coneixements obtinguts de manera intuïtiva o espontània. A més, per que una ciència sigui una branca de coneixement diferenciada d'altres ciències ha de tenir un objecte d'estudi específic i propi; ha d'aportar una visió diferent i única dels fenòmens.

En aquest sentit, Durkheim, en el seu llibre *Las reglas del método sociológico* (1895), va donar forma a aquestes bases metodològiques i epistemològiques per a construir una ciència social positivista. La resta de les obres d'aquest autor francès són aplicacions d'aquest mètode ("El mètode sociològic") en diferents fenòmens socials, a partir del qual construeix importants elements conceptuals per al desenvolupament futur de la sociologia que han arribat fins als nostres dies.

Abans de començar, cal insistir en el fet que aquests materials a continuació constitueixen un complement a l'aprenentatge de l'estudiant de Sociologia i en cap cas com un substitut d'altres formes de docència. L'estudiant podrà avaluar els seus coneixements sobre l'autor i, a partir d'aquí, orientar i continuar el seu aprenentatge.

EL MÈTODE SOCIOLÒGIC

El llibre *Las reglas del método sociológico* (1895) esdevé una peça clau per a la comprensió de les aportacions del autor; al ser el primer llibre que escriu (excepció, es clar, de la seva tesi doctoral *La división del trabajo social* (1893)). En ell s'hi fixen els principis metodològics i epistemològics que creu que ha de seguir la Sociologia si realment es vol diferenciar de les altres ciències socials, i esdevenir una ciència útil.

EXERCICI 1. Respon a les següents preguntes:

1. Quin és l'objectiu que persegueix Durkheim amb el seu mètode?
 - a) Aplicar el positivisme al coneixement sociològic.
 - b) Donar a la Sociologia un caràcter *sui generis* (únic).
 - c) Les dues respostes són correctes.*
2. Per què Durkheim diu que el seu mètode és *racionalista*?
 - a) No ho diu; diu que es empirista.
 - b) Perquè es basa en processos racionals per a construir coneixement.*
 - c) Perquè busca un fi orientat cap a la transformació social.
3. Per què Durkheim diu que el seu mètode és *positivista*?
 - a) Perquè només explica els fenòmens positius, “bons” per a la societat, i així construir una programació de la conducta humana.
 - b) Perquè es basa en l'experiència i l'observació empírica per tal d'analitzar la conducta humana.*
 - c) Ambdues respostes són correctes
4. Per què Durkheim diu que el seu mètode és *materialista*?
 - a) Perquè busca l'explicació en les condicions econòmiques – productives.
 - b) Perquè no busca l'explicació en les consciències humanes. *
 - c) Perquè no busca l'explicació en elements estructurals.
5. Quin és l'objecte d'estudi propi de la Sociologia?
 - a) El fenomen social
 - b) El fet social *
 - c) El medi social
6. Què és un fet social?
 - a) Formes d'actuar, de pensar i sentir col·lectives.*
 - b) Formes d'actuar, de pensar i sentir individuals.
 - c) Manifestacions individuals de les formes d'actuar, pensar i sentir col·lectives.
7. De quina eina metodològica i epistemològica disposem per a identificar els fets socials?
 - a) L'estadística.*

- b) L'etnografia.
 - c) La meditació.
8. Quines característiques té el fet social?
- a) És exterior a l'individu i per tant se'ns imposa de manera coercitiva perquè és un comportament social majoritari.
 - b) És exterior a l'individu i per tant se'ns imposa de manera coercitiva perquè és un comportament social col·lectiu. *
 - c) Cap de les anteriors.
9. De quina manera el fet social se'ns imposa?
- a) Per lleis i regulacions normatives.
 - b) Per voluntat divina.
 - c) Per una moral col·lectiva. *
10. Com observem aquest poder de coerció del fet social?
- a) Per l'existència de sancions i càstigs si no es compleix (Dret).
 - b) Per una resistència quan hi fas front.
 - c) Ambdues respostes son correctes. *
11. Què és el *dubte metòdic* per Durkheim, idea que extreu de Descartes?
- a) El fet de rebutjar qualsevol concepció o noció que no hagi estat construïda científicament.*
 - b) La disposició epistemològica a dubtar sistemàticament del mètode científic.
 - c) L'aportació metodològica en la qual el dubte s'analitza científicament.
12. Com s'anomenen les concepcions no – científiques de les quals parla Durkheim fent referència a Bacon?
- a) Prenocions *
 - b) Nocions dubtoses
 - c) Anocions.
13. Com hem d'observar un fet social, segons Durkheim?
- a) Mitjançant l'anàlisi de les prenocions (de les idees a les coses)
 - b) A partir dels caràcters exteriors, objectius, visibles a simple vista (de les coses a les idees) *
 - c) Des de l'essència interna que conté el fet social segons la visió majoritària (tant de les coses com de les idees)
14. Que és el que porta a Durkheim a definir els fets socials com a coses?
- a) El fet que se'ns imposin, és a dir, que són preexistents, són exteriors.*
 - b) El fet que són objectes o, almenys, es refereixen a objectes.
 - c) Ambdues respostes són correctes.

15. Com s'han d'explicar principalment els fets socials segons Durkheim?
- Donant compte de la seva funció social (causa final)
 - Donant compte dels mecanismes psíquics que la sostenen (causa psíquica)
 - Donant compte de les causes que l'han engendrat (causa eficient) *
16. Quines són les causes dels fets socials?
- Els estats psíquics, en els consciències individuals.
 - Les forces innates que tendeixen a la vida social.
 - Altres causes del mateix orde de realitat.*
17. On diu Durkheim que hem de buscar les causes dels fets socials?
- En les prenocios.
 - En qualsevol altre fet social.
 - En el medi social intern. *
18. Què entenem per medi social intern, segons Durkheim?
- Són els elements que formen la societat (unitats socials i coses) *
 - Són la naturalesa del tipus de societat (feudal, capitalista...)
 - Ambdues respostes són correctes.
19. Quines característiques té, segons Durkheim, el medi social intern?
- Un volum, una densitat dinàmica i una densitat material. *
 - Una massa, un volum i una força.
 - Una densitat institucional, una densitat moral i un massa.
20. Quina finalitat té la Sociologia segons Durkheim?
- Interpretar els fets socials.
 - Explicar els fets socials. *
 - Eliminar els fets socials.
21. Per Durkheim la Sociologia...
- Permet avançar cap al socialisme.
 - Permet orientar la conducta humana. *
 - Permet construir una societat justa i igualitària.
22. Sota quin criteri ha de dirigir la societat, la Sociologia?
- El de la normalitat.*
 - El del benestar.
 - El de la justícia.
23. Què entén Durkheim per normalitat social?
- Generalitat. *
 - Justícia.
 - Benestar.

24. Què és el “tipus social mitjà”?

- a) El tipus que reunís les característiques i formes més freqüents de l'espècie social.*
- b) Aquella forma de societat que resulta de la unió d'altres societats.
- c) Es refereix a aquell tipus o estructura social encaminada a mediar entre el medi social intern i el medi social extern.

EXERCICI 2. A continuació es recullen una sèrie de fragments de *Las reglas del método sociológico* (1895) cada un dels quals fa referència a una de les regles més importants que Durkheim proposa per a la Sociologia. El fragment b), però, s'ha extret de *Les formes elementals de la vida religiosa* (1912) on podem trobar una regla metodològica important que no es recull a *Las reglas del método sociológico* (1895) essent una prova que Durkheim, com tots els autors, experimenten una evolució del seu pensament al llarg de la seva vida. Tracta de relacionar cada fragment amb cada una de les regles recollides al final de l'exercici.

- a) “*El primer paso del sociólogo debe ser, pues, el de definir las realidades de que se ocupa [...] para que sea objetiva tienen que expresar los fenómenos en función de propiedades que les sean inherentes, y [...] los únicos caracteres de éstos que resultan accesibles son los que se encuentran lo bastante al exterior como para ser visibles de modo inmediato. [...] Esta definición deberá comprender todos los fenómenos que presentan igualmente estos mismos caracteres*” (ibíd.: 89 – 90)
- b) “*Per a comprendre bé un deliri i poder-li aplicar el tractament apropiat, el metge té necessitat de saber quin ha estat el punt de partença. Això és sens dubte molt més fàcil de discernir quan es pot observar aquest deliri en un període més proper al començament. Contràriament com més temps es deixa a la malaltia per a desenvolupar-se, més s'amaga a l'observació; perquè, fent camí, hi intervenen tota mena d'interpretacions que tendeixen a recloure a l'inconscient l'estat original i a reemplaçar-lo per d'altres, a través dels quals de vegades és ardu de retrobar-ne el primer. [...] El mateix s'esdevé amb el pensament religiós.*” Durkheim, E. (1912) *Les formes elementals de la vida religiosa*. Barcelona: Edicions 62, 1986: 32 – 33.
- c) “*Ya no se trata de perseguir desesperadamente una meta que se aleja a medida que avanzamos, sino de trabajar con constante perseverancia a fin de mantener el estado normal, de restablecerlo si ha sido alterado y de volver a encontrar las condiciones del mismo si llegan a cambiar. El deber del hombre de Estado ya no es empujar violentamente a las sociedades hacia un ideal que le parece seductor, sino que les corresponde el papel que es*

como el del médico: previene la eclosión de enfermedades por medio de una higiene adecuada y, cuando éstas se han declarado, trata de curarlas” (ibíd.: 131)

- d) *“Las causas gracias a las cuales existe son independientes de los fines a los que sirve. [...] Es natural que tratemos de buscar cuál es la causa de un fenómeno antes de intentar determinar los efectos que tal fenómeno produce. Este método es tanto más lógico cuanto a menudo el haber resuelto la primera cuestión nos ayudará a resolver la segunda. [...] Aunque sólo se debe proceder a determinar la función en segundo lugar, esto no deja de ser necesario para que sea completa la explicación del fenómeno.” (ibíd.: 149-154)*
- e) *“Ahora bien, si descartamos al individuo, no nos queda más que la sociedad; será pues en la propia naturaleza de la sociedad donde habrá que buscar la explicación de la vida social. Es fácil comprender que, dado que supera infinitamente al individuo tanto en el tiempo como en el espacio, está en situación de imponerle modos de actuar y de pensar que ha consagrado con su autoridad. Esta presión, que es el signo distintivo de los hechos sociales, es la que todos ejercen sobre cada uno.” (ibíd.: 159)*
- f) *“Un orden de hechos que presentan caracteres muy particulares: consiste en modos de actuar, de pensar y de sentir, exteriores al individuo y que están dotados de un poder de coerción en virtud del cual se imponen a él. Por consiguiente no podrían confundirse con los fenómenos orgánicos, ya que consisten en representaciones y en acciones, ni tampoco con los fenómenos psíquicos, que no tienen existencia más que en la conciencia individual y por ella. Por consiguiente, constituyen una nueva clase y es a ellos, y sólo a ellos, a los que se debe dar el calificativo de sociales; éste es el calificativo adecuado, pues resulta claro que al no tener por substrato al individuo, no pueden tener otro que la sociedad.” Durkheim, E. (1895) *Las reglas del método sociológico*. Madrid: Alianza, 1988: 58*
- g) *“Si, como hemos mostrado, la condición determinante de los fenómenos sociales consiste en el hecho mismo de la asociación, éstos deben variar con las formas de asociación, es decir, seguir los modos como están agrupadas las partes constituyentes de la sociedad. [...] El conjunto determinado que forman por su unión los elementos de todo género que entran en la composición de una sociedad constituyen el medio interno. [...] Los elementos que componen el medio interno son de dos clases: las cosas y las personas”. (ibíd.: 169 – 170)*
- h) *“Así pues, tenemos que considerar a los fenómenos sociales en sí mismos, independientemente de los sujetos que se forman una representación de ellos; hay que estudiarlos des de fuera,*

**Recursos docents i d'autoavaluació per una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona**

como a cosas exteriores o, pues es en calidad de tales como se presentan a nosotros. Si esta exterioridad es sólo aparente, la ilusión de disipará a medida que la ciencia progresa y, por así decir, se verá cómo lo exterior vuelve a entrar en lo interior. Pero no se puede juzgar de antemano cuál sea la solución, y aun en el caso de que finalmente los fenómenos sociales no tuviesen los caracteres intrínsecos propios de las cosas, inicialmente hay que tratarlos como si los tuvieran". (ibíd.: 82)

	REGLA	TEXT
1	Els fets socials són l'objecte d'estudi de la Sociologia com a única ciència que pot, i els ha d'estudiar.	f
2	Per observar els fet socials s'han de deslliurar de les prenocions i considerar-los com a elements externs, com a coses.	h
3	Els fets socials s'han de definir d'acord amb les seves característiques externes immediates, i recollir en la mateixa definició tots els elements que continguin les mateixes característiques.	a
4	En un primer moment s'ha de buscar la causa eficient que ha originat el fet social, i en segon terme la funció (efecte) que aquesta desenvolupa. Són dos ordres d'explicació diferents i ambdós necessaris.	d
5	La causa del fets social s'ha de buscar en altres fets socials i no en estats de consciència individuals.	e
6	L'origen de tot fet social ha de ser buscat en la constitució del medi social intern.	g
7	El sociòleg/a ha d'identificar els fets socials normals en una societat i preservar-los eliminant les patologies (excepcionalitats).	c
8	S'ha de cercar la forma simplificada d'un fet social per tal d'analitzar-ne, més fàcilment, la seva essència.	b

EXERCICI 3. Una característica del mètode d'anàlisi sociològica que proposa Durkhiem és el seu caràcter positivista i racionalista. Avui en dia aquestes característiques de la ciència són àmpliament assumides per la majoria de la comunitat científica i inclús per al conjunt de la societat, fins el punt que disciplines com la teologia o la metafísica són difícilment considerades com a ciències; però en temps de Durkheim i dels grans precursors de la sociologia, el caràcter positiu i racional de la ciència estava realment menyspreat; aquest fet s'agreuja sobretot en la ciència social en la qual l'idealisme i l'empirisme ho regnaven quasi tot. Així doncs, el mètode de Durkheim és quelcom més que un simple mètode; representa un punt i apart entre l'antiga ciència social i la ciència social moderna. Et proposo que llegeixis el següent fragment de *El suïcidio* d'aquest autor francès (Durkheim, E. (1897) *El suïcidio*. Madrid: Arkal, 1976: 80 - 82) i elaboris un mapa de connexions lògiques (el pots fer a mà) de l'estructura augmentativa que realitza en el fragment selecciona't. A continuació respon les següents qüestions.

Véase cómo los suicidios se distribuyen en el mapa de Europa, según los diferentes grados de latitud:

De 36° a 43° grados de latitud 21,1 Suicidios por millón de habitantes

De 43° a 50° grados de latitud 93,3

De 50° a 55° grados de latitud 172,5

Por encima de esta temperatura 88,1

En el sur y en el norte de Europa es donde el suicidio alcanza el mínimo; en el centro es donde está más desarrollado; Morselli ha podido decir que el espacio comprendido entre el 47 y el 57 grado de latitud de una parte, y el 20 y 40 grado de longitud de otra, era el lugar predilecto del suicidio. Esta zona coincide con bastante exactitud con la región más templada de Europa. ¿Puede verse en esta coincidencia un efecto de las influencias climatológicas?

Esta es la tesis que ha sostenido Morselli, ciertamente que con alguna ligereza; en efecto, no se ve con precisión qué relación puede existir entre el clima templado y la tendencia al suicidio; sería preciso que los hechos fuesen singularmente concordantes para afirmar tal hipótesis. Aun cuando exista una relación entre el suicidio y un determinado clima, es un hecho constante que se desarrolla en todos los climas. Hoy, Italia, está relativamente exenta de él, pero fue muy frecuente en ella en tiempos del imperio, cuando Roma era la capital de la Europa civilizada. También bajo el cielo abrasador de la India ha estado en ciertas épocas muy desenvuelto.

La misma configuración de esta zona nos muestra a las claras que no es el clima la causa de los numerosos suicidios que allí se cometen. La mancha que forma en el mapa no está constituida por una sola banda aproximadamente igual y homogénea que comprenda los países sometidos al mismo clima, sino por dos manchas distintas: una que tiene por centro la Isla de Francia y los departamentos circunvecinos, y la otra, Sajonia y Prusia. Coinciden, pues, no con una región climatológica precisamente definida, sino con los dos principales centros de la civilización europea. Por consecuencia, es en la naturaleza de esta civilización, en la manera como se distribuye entre los diferentes países y no en las virtualidades misteriosas del clima, donde hay que ir a buscar la causa que origina la desigual tendencia de los pueblos al suicidio.

Por la misma razón, se puede explicar otro hecho que había ya recogido Guerry, que Morselli confirma con observaciones nuevas y que, no careciendo de excepciones, es bastante general. En los países que no forman parte de la zona central, las regiones que están más próximas, ya al Norte, ya al Sur, son las que resultan más castigadas por el suicidio. Y así es cómo en Italia se ha desenvuelto,

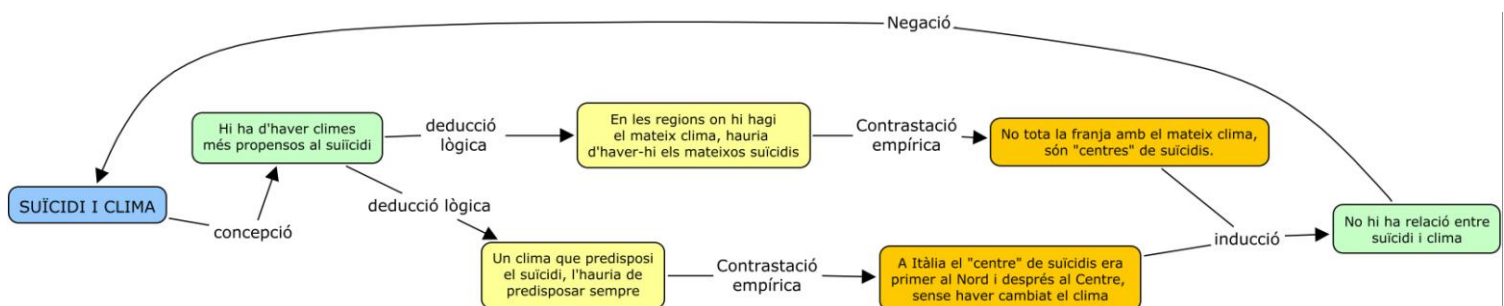
sobre todo en el Norte, mientras que en Inglaterra y Bélgica ha abundado más en el Mediodía. No existe, sin embargo, razón alguna para imputar estos hechos a la proximidad del clima templado. ¿No será más natural admitir que las ideas, los sentimientos, en una palabra, las corrientes sociales, que impulsan con tanta fuerza al suicidio a los habitantes de la Francia septentrional y a los alemanes del Norte, se encuentran también en los países vecinos, que viven algo de la misma vida, aunque con una menor intensidad? Veamos cómo se demuestra cuán grande es la influencia de las causas sociales sobre la cifra del suicidio:

**CUADRO X
DISTRIBUCIÓN REGIONAL DEL SUICIDIO EN ITALIA**

	Suicidios por 1.000.000 hab.			% con relación al Norte		
	1866-67	1864-76	1884-86	1866-67	1864-76	1884-86
Norte	33,8	43,6	63	100	100	100
Centro	25,6	40,8	88	75	93	139
Sur	8,3	16,5	21	24	37	33

En Italia, hasta 1870, son las provincias del Norte las que proporcionan más suicidios; en seguida viene el centro, y el Sur en tercer lugar. Poco a poco, la distancia entre el Norte y el centro disminuye, y las respectivas situaciones acaban por invertirse. (V. cuadro X). El clima de las diferentes regiones es, sin embargo, el mismo; el cambio ha ocurrido porque a consecuencia de la conquista de Roma en 1870, la capital de Italia se ha trasladado al centro del país. El movimiento científico-artístico-económico se ha desplazado en el mismo sentido, y dos suicidios le han seguido. No ha lugar a insistir más sobre una hipótesis que nada prueba y que tantos hechos destruyen.

i. Mapa de l'estructura argumentativa:

ii. Respon a les qüestions següents.

1. El racionalisme és el corrent filosòfic el qual considera que el coneixement científic verdader només es pot construir des de processos racionals – lògics.
 - a) Cert *
 - b) Fals
2. El positivisme és el corrent filosòfic que estudia els actes positius en front dels actes negatius.
 - a) Cert
 - b) Fals*
3. Auguste Comte va ser l'autor que va consolidar el positivisme.
 - a) Cert*
 - b) Fals
4. L'obsessió de Durkheim d'utilitzar la sociologia com a eina per a orientar la conducta humana és una herència del positivisme comtíà.
 - a) Cert*
 - b) Fals
5. El caràcter empíric del mètode de Durkheim en aquest fragment de text, es pot observar, per exemple, en la utilització de dades estadístiques.
 - a) Cert*
 - b) Fals
6. L'empirisme rebutja el coneixement obtingut per l'experiència ja que pot ser enganyós o que sigui parcial.
 - a) Cert
 - b) Fals*
7. El racionalisme permet eliminar preconcions o influències ideològiques i perceptives que s'obtenen a través de l'experiència empírica.
 - a) Cert*
 - b) Fals

SOCIETAT, TREBALL SOCIAL I COHESIÓ SOCIAL.

Aquest segon punt fa referència als elements conceptuals recollits a la tesi doctoral de Durkheim “*La divisió del treball social*” (1893) en la qual l’autor es pregunta sobre l’origen de la vida social; l’origen de la societat. Per a l’autor el que manté unida una col·lectivitat, el que la crea, és la divisió del treball social, ja sigui per absència o per existència de la mateixa. En aquest sentit, Durkheim distingeix dos tipus de cohesió social o, dit d’una altra manera, d’origens de la vida col·lectiva: la solidaritat mecànica i la solidaritat orgànica. Ambdues són formes socials en les quals els individus passen a esdevenir una col·lectivitat amb unes o altres característiques; així, el pas de concebre un mer conjunt d’individus a concebre una col·lectivitat es recolza, s’explica, en la solidaritat social. Cal dir que solidaritat mecànica i solidaritat orgànica són per a Durkheim dos “tipus ideals” de solidaritat, en el sentit que no es troben de manera empírica en la societat sinó que generalment trobem combinacions diverses d’ambdues.

EXERCICI 1. Dit això, et proposo que observis els següents fragments de vídeo. Cada un d’ells representa, tenint en compte la brevetat i limitacions del format “vídeo”, l’essència de cada una de les solidaritats socials que proposa Durkheim en el si d’una unitat social. A continuació trobaràs una sèrie d’elements característics de cada solidaritat; ubica’ls allà on creguis que s’ajusten millor. Cada element només pot estar vinculat a un del vídeos.

FIGURA 1

Veure Recurs multimèdia 5 (autor desconegut)

FIGURA 2

Veure Recurs multimèdia 6 (fragment de Gosciny & Uderzo (1976). Les dotze proves d’Astèrix)

	Divisió del treball social alta	*
*	La cohesió neix de les semblances	
	La cohesió neix de les complementarietats	*
*	El càstig és la mesura per corregir la desviació del grup	
	La normativització és la mesura per corregir la desviació del grup	*
*	Poc espai per a la individualitat dins la unitat social	
	Major espai per a la individualitat dins la unitat social	*
*	Poques diferències entre les pràctiques dels individus	
	Majors diferències entre les pràctiques dels individus	*
*	Major importància de la consciència col·lectiva com a unitat social	
	Menor importància de la consciència col·lectiva com a unitat social	*
	Elevat grau d’especialització de les diferents parts de la unitat social	*
*	Baix grau d’especialització de les diferents parts de la unitat social	
*	Divisió del treball social baixa	

*	<p style="text-align: center;"><i>Solidaritat mecànica</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Solidaritat orgànica</i></p>	*
---	---	---

PENSA! Un cop vistos aquests exemples d'unitats socials amb diferents solidaritats socials, et recomano que facis un exercici d'imaginació i busquis tu també exemples de solidaritat mecànica i de solidaritat orgànica. T'adverteixo que no es senzill ja que, com hem comentat, són "tipus ideals" i no sempre cada tipus s'ajusta perfectament a la realitat.

EXERCICI 2. Respon a les següents preguntes:

1. Què tracta d'explicar Durkheim amb la teoria de la divisió del treball social?
 - a) L'organització de l'esfera productiva fabril (també dit, el taylorisme).
 - b) L'origen de la societat. *
 - c) La consciència col·lectiva d'una societat.
2. Quins són els dos tipus de cohesió social que es deriven de la divisió del treball social?
 - a) Solidaritat mecànica (absència de divisió del treball social), i solidaritat orgànica (existència de divisió del treball social)*
 - b) Solidaritat orgànica (absència de divisió del treball social), i solidaritat mecànica (existència de divisió del treball social)
 - c) Solidaritat industrial (existència de divisió del treball social), i solidaritat antiga (absència de divisió del treball social)
3. Quins són els dos tipus de dret que identifica Durkheim que diferencien les dues solidaritats socials?
 - a) El dret repressiu i el dret restitutiú.*
 - b) El dret penal i el dret moral.
 - c) El dret normatiu i el dret col·lectiu.
4. La solidaritat mecànica i la solidaritat orgànica són...
 - a) Dos aspectes, de diferent predomini, d'una mateixa realitat social.
 - b) Dos elements per a distingir dos tipus de societats al llarg de la història (el pas de premodern a modern).
 - c) Ambdues respostes són correctes. *
5. Per Durkheim la divisió del treball social crea la societat...
 - a) Per tant l'absència d'aquesta divisió del treball social, no crea cos social.
 - b) Però l'absència d'aquesta divisió del treball social, també crea cos social. *
 - c) Per tant sempre hi ha societat, ja que en tot cos social trobem divisió del treball.
6. Per què creus que Durkheim utilitza el terme mecànica per referir-se a un tipus determinat de cohesió social?

**Recursos docents i d'autoavaluació per una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona**

- a) Perquè al·ludeix a la cohesió social pròpia de les societats mecanitzades o industrials.
 - b) Perquè al·ludeix a la cohesió social espontània, automàtica. *
 - c) Perquè al·ludeix a la cohesió social formada per diferents parts socials cada una amb una funció, com en les màquines.
7. Des de la solidaritat orgànica, quina concepció de la societat se'n despren?
- a) Societat com un sistema de creences compartides que constitueixen el cos social.
 - b) Societat com un sistema de convivència entre diferents cultures i ètnies.
 - c) Societat com un sistema de funcions diferents que creen relacions entre sí.*
8. De quin element disposem per identificar la solidaritat mecànica i la solidaritat orgànica en una societat determinada?
- a) Mitjançant l'anàlisi del Dret.*
 - b) Mitjançant l'anàlisi del sistema productiu.
 - c) Mitjançant l'anàlisi dels rols familiars.
9. Per què diem que en la solidaritat orgànica, hi ha un major espai per a la individualitat?
- a) És en la solidaritat mecànica on la individualitat és major, ja que les societats són menys voluminoses i denses.
 - b) Perquè la intensitat i rigidesa de la consciència col·lectiva és baixa i per tant major llibertat per la consciència individual.*
 - c) Perquè l'especialització fa que un individu sigui l'únic capaç de fer una tasca.
10. Quan Durkheim es refereix a la divisió del treball social...
- a) Es refereix a tot tipus de treball que es dona a la societat.*
 - b) Es refereix al treball productiu – mercantil.
 - c) Es refereix al treball domèstic i productiu – mercantil.
11. On trobem la causa que expliqui el major o menor nivell de divisió del treball social?
- a) En el medi social intern: el volum i rigidesa de la consciència col·lectiva.
 - b) En el medi social intern: el grau de desenvolupament de la tècnica i la ciència.
 - c) En el medi social intern: el volum i la densitat material i dinàmica de la societat.*
12. La solidaritat mecànica només es pot trobar en societats primitives.
- a) Cert.
 - b) Fals. *
 - c) Les societats primitives no tenen solidaritat de cap tipus; no hi ha divisió del treball.
13. La societat es manté cohesionada per...
- a) Les complementarietats entre les diferents unitats socials.
 - b) Les semblances entre les diferents unitats socials.
 - c) Ambdues respostes són correctes.*
14. A major volum i densitat social...

- a) Major lluita per a la supervivència, major especialització (divisió del treball social).*
- b) Menor lluita per a la supervivència, major especialització (divisió del treball social).
- c) Major lluita per a la supervivència, menor especialització (divisió del treball social).

15. Des de la solidaritat mecànica, quina concepció de la societat se'n desprèn?

- a) Societat com un sistema de funcions diferents que creen relacions entre si.
- b) Societat com un sistema de creences compartides que constitueixen el cos social. *
- c) Societat com un sistema de convivència entre diferents cultures i ètnies.

EXERCICI 3. Quan Durkheim analitza ambdós tipus de solidaritat social, es centra principalment en l'anàlisi del dret representatiu de cada una d'elles; per què? Per a l'autor francès, el Dret no és més que l'expressió "sobre el paper" de la moral social col·lectiva; és a dir, en termes de Durkheim, es podria afirmar que el Dret representa un "fet social" (exterior a l'individu i coercitiu) derivat o explicat per la moral. No només això sinó que, aquesta moral té una funció i una causa social: la de mantenir unida la societat, la de crear un cos social, la de construir una solidaritat social. *Dret, moral, construcció del cos social i solidaritat social*, són quatre elements juxtaposats en l'argumentació racional de Durkheim i que permeten entendre que utilitzi el Dret com a plasmació d'una moral derivada de la construcció i manteniment dels llaços socials; que utilitzi el Dret, en definitiva, com a expressió de la solidaritat social existent.

Vista la importància del Dret en el plantejament de Durkheim, anem a veure en un exercici el elements principals de cada un dels dos tipus de Dret que identifica: el dret repressiu, i el dret restituti. Dels dos fragments legislatius que trobes a continuació, indica quin tipus de dret s'ajusta millor a ells i respon a les preguntes següents:

- a) *Todos los españoles tienen derecho a disfrutar de una vivienda digna y adecuada. Los poderes políticos promoverán las condiciones necesarias y establecerán las normas pertinentes para hacer efectivo este derecho, regulando la utilización del suelo de acuerdo con el interés general para impedir la especulación. (Art. 47 de la Constitución Española del 1978)*
- b) *El que ocupare, sin autorización debida, un inmueble, vivienda o edificio ajenos que no constituyan morada, o se mantuviere en ellos contra la voluntad de su titular, será castigado con la pena de multa de tres a seis meses. (Art. 245. 2 del Código Penal Español de 1973, actualitzat per la Llei Orgànica 5/2010)*

1. A quin tipus de dret segons Durkheim correspondria el fragment a)? De quin tipus de solidaritat és representatiu? Per què?

El fragment a) correspon al dret restitutiú en termes de Durkheim. Per l'autor, el dret restitutiú representa el tipus de dret que “repara i prevé els danys”, és a dir que no castiga sinó que s'anticipa a ells o els gestiona per a que no es realitzin danys majors. El dret restitutiú és el propi de la solidaritat orgànica ja que en una societat on coexisteixen diferents parts que es complementen, el dret restitutiú

“desempenya en la sociedad una función análoga al del sistema nervioso en el organismo. Este, en efecto, tiene por misión regular las diferentes funciones del cuerpo en forma que puedan concurrir armónicamente” Durkheim, E. (1893) La división del trabajo social. Madrid: Arkal, 1982: p. 151

En el fragment en qüestió s'està regulant principalment la funció de l'esfera política (l'Administració o l'Estat) com a garant i proveïdor del dret a l'habitatge digne. Així doncs, coordina aquesta part política de la societat, sorgida arran de la divisió del treball social, amb la resta de parts de la societat. Estableix un vincle, unes relacions i unes complementarietats entre, en aquest cas, l'Estat, la ciutadania, el sector de la construcció i altres actors socials, transformant-se en el què Durkheim anomena la solidaritat orgànica.

2. A quin tipus de dret segons Durkheim correspondria el fragment b)? De quin tipus de solidaritat és representatiu? Per què?

El fragment b) correspon al dret repressiu en termes de Durkheim. Aquest tipus de dret és el dret sancionador, que castiga i fixa penes per al “criminal”; la naturalesa d'aquest tipus de dret és totalment diferent al dret restitutiú: no coordina, sinó que castiga.

Però per què castiga? Per Durkheim no pot ser que s'expliqui pel tipus de delictes ja que els delictes sancionats varien entre societats i èpoques diferents. Creu que si castiga és perquè “ofèn o fereix als sentiments comuns de la societat”, siguin quins siguin. Així doncs, aquest tipus de dret no es deriva de la divisió del treball ni tracta de coordinar-ne les diferents parts; aquest tipus de dret tracta de mantenir la unitat social fent que les desviacions dels sentiments socials comuns es castiguin i tornin “a bon port”. Efectivament, per tant, el dret repressiu correspon a la solidaritat mecànica, aquella que troba la seva essència en les semblances entre els individus.

En aquest cas, el sentiment comú a què al·ludeix el delictes és el de l'ús i disposició de la propietat privada (immobles); un sentiment “moral” majoritàriament compartit en les societats actuals.

3. Què significa que “el dret repressiu es deriva de la consciència col·lectiva”? Significa això que el dret restitutiú no és col·lectiu? Per què?

El dret repressiu, s'explica perquè fereix als sentiments i pràctiques comunes i compartides en la societat; és a dir ofèn al que es coneix com la consciència col·lectiva: aquella consciència que no depèn de l'individu sinó que li és exterior i se li imposa (en part, val a dir, mitjançant el dret).

Aquesta consciència col·lectiva és, per Durkheim, un element essencial de la solidaritat mecànica ja que aquesta primera atorga un denominador comú als diferents individus, el qual constitueix la base per a la cohesió social fonamentada en les semblances: la solidaritat mecànica.

En el nostre cas, els delictes que recull aquest article ofenen la consciència col·lectiva en el sentit que ofenen el sentiment comú referent a la capacitat de disposar i utilitzar exclusivament una propietat. Un sentiment que crea una col·lectivitat cohesionada: tinguem en compte que és la base essencial del capitalisme i la societat mercantil.

Mentre que en el dret repressiu s'entén clarament el seu origen social (de la consciència col·lectiva), el dret restitutiú és més difícil. No obstant, encara que aquest últim tipus de dret no es derivi de la consciència col·lectiva, si que es deriva d'una moral social, una moral que fixa els fonaments per a la construcció del cos social, la societat, en un moment en el qual la divisió del treball amenaça en fragmentar-lo si no es cohesionava i coordina. Per tant, també el dret restitutiú és d'origen social, però de naturalesa diferent al dret repressiu.

4. Expressa en les teves paraules la utilitat d'analitzar el dret per a observar el tipus de cohesió social d'una societat, tal i com ho fa l'autor.

Analitzar el dret permet identificar el grau de divisió del treball social existent en una societat determinada, ja que com major sigui el desenvolupament del dret restitutiú o coordinador, major serà la divisió del treball social.

“Esto quiere decir que se puede medir igualmente el grado de concentración a que ha llegado una sociedad a consecuencia de la división del trabajo social, por el desenvolvimiento del derecho corporativo de sanciones restitutivas. Fácil es calcular los servicios que semejante criterio nos va a proporcionar”. Durkheim, E. (1893) La división del trabajo social. Madrid: Arkal, 1982: p. 151

La facilitat d'aquest criteri rau en el fet que el dret es troba, en gairebé totes les societats, definit clarament ja sigui en manuscrits o en el discurs social. En aquest sentit, esbrinar les característiques d'aquest dret per a cada societat no hauria de ser un problema per al sociòleg/a.

5. Per últim, quan diem que en una societat determinada el dret restitutiú n'és el característic, significa aleshores que no trobarem dret repressiu en aquella societat? I, que un precepte legislatiu es pugui identificar com a dret repressiu, significa aleshores que no trobem cap element de dret restitutiú en ell?

No, en ambdues respostes. Igual que la solidaritat mecànica i la solidaritat orgànica, el dret repressiu i el dret restitutiú constitueixen únicament elements conceptuals per tal d'interpretar la realitat social en termes de Durkheim. Aquest elements conceptuals, igual que tot concepte científic, redueix la realitat al màxim per a fer-la més intel·ligible i poder-ne analitzar més fàcilment les seves característiques.

Per aquest motiu, hem de tenir en compte que quan diem que una societat determinada es caracteritza pel dret restitutiú, no pretenem afirmar que no hi hagi també formes de solidaritat mecànica cristal·litzades en dret repressiu en la mateixa societat; encara que probablement no en siguin la característica principal. El mateix passa en un precepte legislatiu concret.

LA DETERMINACIÓ SOCIAL DEL SUÏCIDI

En el llibre de Durkheim *El suïcidio* (1897), trobem una “posada en pràctica” de les regles recollides a *Las reglas del método sociológico* (1895), escrita dos anys abans, i un intent de demostració de la determinació social del comportament humà en un acte que, generalment, se’ns fa feixuc aïllar-lo de les causes individuals. Realment, atribuir causes socials a un fenomen tant individual a simple vista (i fins i tot algú diria que egoista) com és el suïcidis és, sense cap mena de dubte, una demostració “de força” definitiva de la ciència sociològica que pretenia, per aquells temps, fer-se un lloc entre l’àmbit científic institucionalitzat.

Així doncs, el llibre *El suïcidio* (1897) representa una clara aposta pel mètode durkheimià: el mètode sociològic des de la seva base inicial més positivista i racional.

EXERCICI 1. Respon a les següents preguntes:

1. Quin és el primer pas que realitza Durkheim per a analitzar el suïcidis?
 - a) Definir-lo a partir del saber popular.
 - b) Descartar-ne les preconicions.
 - c) Definir-lo a partir de les característiques externes i objectives d’aquest. *
2. Quin dels següents actes no és un acte positiu?
 - a) Disparar-se un tret.
 - b) Deixar de menjar.*
 - c) Calar-se foc amb benzina.
3. Per quin motiu Durkheim creu que en el fenomen del suïcidis hi ha quelcom més que factors individuals?
 - a) Perquè és un fenomen que afecta a la societat.
 - b) Perquè és un fenomen constant en la societat. *
 - c) Perquè tots els suïcides es suïciden igual.
4. Quina de les següents afirmacions sintetitzen l’anàlisi sociològica durkheimiana del suïcidis?
 - a) Explica’m com ho justifica, i et diré el perquè del seu suïcidis.
 - b) Ment lliure, mort plàcida. Ment oprimida, mort obligada.
 - c) La força adequada del llaç que t’uneix al grup, t’uneix a la vida. *
5. Quin dels següents actes que portarien a la mort no entraria dins de la definició de suïcidis per Durkheim?
 - a) Deixar de menjar degut a que la mort d’un familiar t’ha tret la gana.*
 - b) Portar fins a l’extrem una vaga de fam per a reclamar uns drets.
 - c) Ambdues respostes són correctes.

6. Llegeix atentament el següent fragment: “Cada suicida da a su acto una huella personal, que expresa su temperamento, las condiciones especiales en que se encuentra, y que, por consecuencia, no puede explicarse por las causas sociales y generales del fenómeno. Pero éstas, a su vez, deben imprimir en los suicidios que determinan una tonalidad *sui generis*, una marca especial que las expresa” (Durkheim, E. (1897) *El suicidio*. Madrid: Arkal, 1976: 302). A què fa referència?
- Les causes socials del suïcidi determinen completament la seva cristal·lització en les accions individuals dels suïcides.
 - Hi ha haurà grups de suïcidis de morfologia diferent en el mateix sentit que hi ha grups de suïcidis que responen a causes diferents. *
 - No es poden analitzar les característiques morfològiques del suïcidi des d'una òptica sociològica; són realitats diferents.
7. Considera Durkheim, actes com la vaga de fam, un tipus de camí cap al suïcidi en la definició que en fa?
- Si.*
 - No.
8. Després de definir el suïcidi, Durkheim descarta les explicacions extrasocials del fenomen. De quin dels següents elements no en parla?
- El vent.*
 - El clima.
 - La temperatura.
9. Sota quin criteri classifica Durkheim els diferents tipus de suïcidi?
- En funció del paper que es juga en la divisió del treball social.
 - En funció dels llaços socials.*
 - En funció de medi social intern.
10. Quan Durkheim ens ofereix una explicació sociològica del suïcidi pretén poder explicar, així, el suïcidi d'un individu concret?
- Sí. L'explicació sociològica és una abstracció que es pot induir als casos concrets.
 - No. El cas individual d'un suïcidi mai té causes sociològiques.
 - No. Durkheim estudia el suïcidi com a fet social, com a abstracció. *
11. A *El Suicidio*, l'autor francès elabora dues classificacions del suïcidi des de dos nivells explicatius diferents. Quines són i en quin ordre?
- Primer una classificació etiològica i després una classificació morfològica.*
 - Primer una classificació funcional i després una classificació nominal.
 - Primer una classificació nomològica i després una classificació geogràfica.

12. Un cop descartades les explicacions extrasocials, com analitza Durkheim les causes socials del suïcidi?
- A partir de les raons subjectives del suïcidi recollides en les estadístiques, agrupant-ne aquelles més semblants.
 - A partir de la configuració dels diferents medis socials, és a dir, de les seves estructures socials, agrupant-ne aquells més semblants. *
 - A partir de la forma que adopta el suïcidi en cada cas, agrupant-ne aquells més semblants.
13. Què significa la frase de Durkheim: “no hay suicidio, sino suicidios”?
- Significa que no tots els suïcidis responen a la mateixa causa. *
 - Significa que les manifestacions individuals del suïcidi diversifiquen la causa social del suïcidi.
 - Significa que la naturalesa social del suïcidi implica que sempre en parlarem en plural.
14. Per a Durkheim els llaços socials realitzen dues funcions socials en l'individu. Quin dels següents elements no representa una funció dels llaços socials?
- Integren socialment.
 - Regulen desitjos.
 - Eviten la divisió del treball.*
15. Durkheim dona la següent definició: "todo caso de muerte que resulta directa o indirectamente de un acto positivo o negativo realizado por la víctima misma, sabiendo ella que debía producir este resultado" (Durkheim, E. (1897) *El suicidio*. Madrid: Arkal, 1976: 5). A què es refereix amb “acto positivo”?
- A un acte que es beneficiós per a la societat.
 - A un acte empíric i relacionat amb l'experiència.
 - A un acte que implica certa força muscular.*

EXERCICI 2. Respon verdader o fals a les següents afirmacions i, a continuació, ubica en cada casella el tipus de suïcidi corresponent:

- El perdre els lligams amb la família, comunitat o poble en el que vius, pot portar al suïcidi fatalista.
 - Cert
 - Fals *
- Socialment s'imposen uns objectius, una manera de viure, unes trajectòries laborals i vitals força marcades. Aquesta imposició pot portar al suïcidi fatalista.
 - Cert*
 - Fals

3. En canvi, quan ens trobem en la situació inversa, el suïcidi que se'n pot derivar és el suïcidi anòmic.
 - a) Cert *
 - b) Fals
4. Entre el suïcidi altruista i el suïcidi fatalista la diferència correspon al grau i intensitat dels llaços socials de què es disposen.
 - a) Cert
 - b) Fals*
5. El soldats que moren en una guerra és una exemple de suïcidi altruista.
 - a) Cert*
 - b) Fals
6. Per Durkheim els suïcidis anòmic, altruista i fatalista són suïcidis pròpiament socials, en canvi el suïcidi egoista té més factors individuals.
 - a) Cert
 - b) Fals*
7. Si el govern potenciés la creació i la intensitat dels llaços socials, no es produirien suïcidis.
 - a) Cert
 - b) Fals*
8. El suïcidi altruista i el suïcidi egoista són les dues cares de la integració social quan aquesta porta a la mort voluntària.
 - a) Cert*
 - b) Fals
9. El suïcidi anòmic i el suïcidi egoista són, en el fons, el mateix, ja que responen a una manca d'integració social.
 - a) Cert
 - b) Fals*
10. De cada un dels tipus de suïcidi segons les seves causes socials, se'n deriven suïcidis amb uns caràcters generals *sui generis* diferenciats dels altres tipus de suïcidi.
 - a) Cert*
 - b) Fals

**Recursos docents i d'autoavaluació per una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona**

INTEGRACIÓ SOCIAL		REGULACIÓ DESITJOS I ASPIRACIONS	
<i>Excés</i>	<i>Manca</i>	<i>Excés</i>	<i>Manca</i>
C	D	B	A

a) Suïcidi anòmic. b) Suïcidi fatalista c) Suïcidi altruista d) Suïcidi egoista

EXERCICI 3. La interpretació que fa Durkheim d'un tipus concret de suïcidi el qual bateja amb el nom de *suïcidi anòmic* representa una interpretació que vas més enllà del propi suïcidi, i s'endinsa a l'anàlisi d'una situació social determinada, central en el pensament de la sociologia clàssica i contemporània; l'anomia ha esdevingut una peça clau en la interpretació sociològica del món modern, i difícilment qualsevol autor ha pogut analitzar la modernitat sense fer referència a la situació que l'anomia de Durkheim al·ludeix. Marx amb l'*alienació* o Weber amb el *desencantament del món*, són dos exemples més per a definir una situació social concreta equiparable a l'anomia. En aquest exercici, doncs, tractarem aquesta idea d'anomia no tant com a adjectiu del suïcidi sinó com a substantiu amb contingut per ell mateix. Llegeix el text de Lazarsfeld i respon a la preguntes.

Todo el mundo es consciente del empuje con el que las organizaciones del movimiento obrero han luchado desde sus inicios por la reducción de la jornada de trabajo. Todos los que saben esto podrían llegar a pensar que toda la miseria que implica el paro se puede ver compensada, en parte, por ese tiempo libre prácticamente ilimitado. Pero una observación más atenta pone de relieve que éste es un regalo envenenado. Los trabajadores, desligados de su trabajo, sin contacto con el mundo exterior, han perdido toda posibilidad material y psicológica de utilizar este tiempo. Al no tener nada en qué ocuparse tampoco emprenden nada nuevo y se deslizan lentamente de una vida reglamentada a una existencia vacía y sin coerciones. Si se les pregunta cuáles fueron sus ocupaciones durante un período determinado, no encuentran nada que merezca la pena de ser mencionado.

Los hombres, solos o en grupo, pasan largas horas en la calle, pegados a la paredes o acodados en la barandilla del puente. Apenas giran la cabeza cuando ven pasar un coche, y a veces encienden la pipa. Las conversaciones se alargan hasta el infinito, no hay nada que obligue a apresurarse, nadie tiene prisa. (...)

De un total de 100 hombres, cuando se les pregunta sobre el tiempo que utilizan en sus desplazamientos, 88 contestan que no llevan reloj, y 31 que únicamente tienen reloj en casa. En Marienthal existen dos tiempos, el de los hombres y el de las mujeres. La idea de un horario para

los hombre hace tiempo que carece de sentido. Levantarse, comer, acostarse son los únicos puntos de referencia que siguen existiendo durante la jornada. En los intervalos el tiempo pasa sin que se sepa muy bien en qué se emplea. (...)

Siempre pasa lo mismo: en el momento de rellenar el formulario, el parado de Marienthal, únicamente se acuerda de un número limitado de cosas que pasaron. Todo aquello que transcurre entre los tres momentos fijos de levantarse, comer y acostarse, las pausas, el tiempo que ha transcurrido sin hacer nada, no se sabe en qué se emplea. Es difícil saberlo para el observador, pero también para el parado. El parado solo sabe que entre una cosa y otra dan las 12 y, cuando se intenta dar cuenta de lo que pasó en este lapso de tiempo, consigna las observaciones más raras: actividades para las que, por lo general, no se necesitan más de cinco minutos, duran una hora. (...) El parado simplemente es incapaz de aclararse sobre lo que ha hecho durante un día. Únicamente es capaz de designar y enumerar, si se exceptúan algunos momentos establecidos, algunas operaciones que todavía conservan para él cierto sentido: levantar a los niños, dar de comer a los conejos... El resto de las actividades no parecen tener relación con su existencia personal. En los intervalos que transcurren entre esas escasas ocupaciones que considera dignas de tal nombre, a las que se refiere cuando escribe que entre una cosa y otra dan las 12, no existe más que el vacío, la ausencia total de una ocupación con sentido. Todo lo que acontece, sucede por azar. Cualquier detalle sin importancia puede determinar la ocupación de la siguiente media hora. Este detalle es tan insignificante que el parado casi no tiene la consciencia del mismo, y por ello no puede luego reconstruirlo, ya que lo ha olvidado. Si oye en el exterior un vago ruido sale a ver qué pasa, para, a continuación, olvidarse de lo que pasó. Pero continua esperando que ocurra algo nuevo, aunque sea algo sin importancia.

Lo expuesto no es verdad más que para los hombres, ya que las mujeres han perdido sus ingresos, y carecen de trabajo en sentido estricto. Pero las mujeres tienen, por supuesto, que ocuparse de la casa, actividad que llena su jornada. Su trabajo tiene un sentido, cuenta con muchos puntos de referencia, con obligaciones y funciones regularmente establecidas. (Lazarsfeld, P., et ali (1996) Los parados de Marienthal: sociografía de una comunidad golpeada por el desempleo, Madrid: Las Ediciones de la Piqueta, pp. 139 – 157)

1. Què significa anomia, etimològicament parlant?
 - a) Falta d'identitat social.
 - b) Absència de normes socials. *
 - c) Manca de relacions socials.
2. Torna a llegir atentament el següent fragment del text de Larzarsfeld: “las mujeres han perdido sus ingresos, y carecen de trabajo en sentido estricto. Pero las mujeres tienen, por supuesto, que ocuparse de la casa, actividad que llena su jornada. Su trabajo tienen un sentido, cuenta

con muchos puntos de referencia, con obligaciones y funciones regularmente establecidas.” A què es refereix?

- a) Les tasques domèstiques són una imposició que esclavitzava a la dona; han de tenir ingressos de la mateixa manera que els té l'home.
 - b) Les dones en no veure's deslligades de la norma social referent a les tasques domèstiques, no pateixen tant la pèrdua de sentit de la vida i la desorientació. *
 - c) La pèrdua de la feina per part dels homes és compensada domèsticament per les dones les quals mantenen, a partir d'aleshores, la família.
3. Quin paper juga la moral social en una situació *nòmica*?
 - a) Definir les necessitats socials dins uns límits. *
 - b) Castigar les conductes suïcides.
 - c) Cap; la moral és un aspecte individual i Durkheim només analitza fets socials.
 4. L'anomia només es produeix, per tant, en moments de crisi en els quals el benestar econòmic, polític, familiar... disminueix.
 - a) Cert.
 - b) Fals. *
 5. On podem identificar els símptomes de l'anomia en el text de Lazarsfeld?
 - a) En la pèrdua de la feina.
 - b) En la divisió del treball domèstic.
 - c) En la desestructuració del temps dels obrers. *
 6. Quin estat d'ànim és el característic de l'anomia?
 - a) La por.
 - b) La desorientació. *
 - c) L'autoafirmació.
 7. A què es refereix Durkheim quan parla de “crisi” per referir-se al moments en els quals es produeix l'anomia?
 - a) Etapes pròpies de l'evolució del capitalisme, que creen inseguretats i falta de normes socials.
 - b) Trastorns en l'evolució normal dels estats d'ànim col·lectius.
 - c) Canvis de l'ordre social establert que crea una situació de falta de normes socials. *
 8. Durkheim afirma a *El suïcidi*: “la industria, en vez de continuar siendo considerada como un medio al servicio de un fin que le sobrepasa, se ha convertido en el fin supremo de los individuos y las sociedades. Entonces ha ocurrido que los apetitos que pone en juego se han encontrado libertados de toda autoridad”. A què critica Durkheim de la societat moderna com a productora d'anomia en aquest fragment?
 - a) El mercat i el sistema productiu modern.*

- b) La democràcia i la secularització.
 - c) L'exploració de les fàbriques modernes.
9. A quin tipus de "crisi" es refereix Durkheim per referir-se als moments en els quals es produeix l'anomia?
- a) Crisi econòmiques.
 - b) Crisi domèstiques.
 - c) Crisi de qualsevol àmbit social. *
10. Quina de les següents frases del text de Lazarsfeld remet millor a la situació anòmica que experimenten els aturats de *Marienthal*?
- a) "Todo aquello que transcurre entre los tres momentos fijos de levantarse, comer y acostarse, las pausas, el tiempo que ha transcurrido sin hacer nada, no se sabe en qué se emplea".
 - b) "Todo el mundo es consciente del empuje con el que las organizaciones del movimiento obrero han luchado desde sus inicios por la reducción de la jornada de trabajo".
 - c) "Al no tener nada en qué ocuparse tampoco emprenden nada nuevo y se deslizan lentamente de una vida reglamentada a una existencia vacía y sin coerciones".*

EXERCICI 4. Un cop vista la situació anòmica des d'un punt de vista més general, vegem un exemple de com l'anomia pot desembocar en suïcidis a partir d'un cas força recent: el de France Télécom. Llegeix el següent text (extret del diari ABC) i respon a les preguntes.

Nueva ola de suicidios en France Télécom

Cinco trabajadores se han quitado la vida durante las dos últimas semanas. Juan Pedro Quiñonero / corresponsal en París - 11/09/2010

Según fuentes sindicales, cinco trabajadores de France Télécom, el operador nacional de telecomunicaciones, se habrían suicidado en las dos últimas semanas. La empresa reconoce los suicidios de sus empleados, sin dar detalles precisos sobre las circunstancias. Según los sindicatos, 23 trabajadores de la compañía se habrían quitado la vida en lo que va de año.

A lo largo de 2009 se contabilizaron 25 suicidios entre los trabajadores de France Télécom. La crisis moral precipitó una crisis empresarial, que costó el cargo al antiguo director general del grupo, Didier Lombard, sustituido por Stéphane Richard el mes de marzo pasado.

El nuevo director general de France Télécom inició un gran proceso de reformas, todavía en curso. Tras la pausa veraniega, la primera noticia de una nueva ola de suicidios ha caído como una bomba psicológica.

La empresa ha reaccionado con un primer comunicado, muy comedido: «Descubrimos con tristeza y consternación el suicidio de varios asalariados del grupo. Se trataba de asalariados que trabajaban en distintas regiones de Francia. Al día de hoy, no puede establecerse ninguna correlación entre esas muertes». Por su parte, los sindicatos se muestran mucho más brutales. «Hasta ahora, no han sido sancionados los responsables de la crisis moral del grupo», afirma un delegado sindical.

Tragedia nacional

Se trata de una doble y trágica confirmación: el suicidio es en Francia una tragedia nacional, tercera causa de muerte en el país, tras las enfermedades coronarias y el cáncer. En Francia hay más suicidas por año que víctimas de accidentes de carretera. El «boom» de los suicidios estalló en Francia en los años 80 del siglo pasado.

A la crisis nacional, relativamente bien conocida por los sociólogos, se suman además otras crisis paralelas, comenzando por la crisis propia de France Telecom. Entre el año 2006 y el 2008 se produjeron en France Télécom unas 20.000 supresiones de puestos de trabajo. Al mismo tiempo, se sucedieron unos 10.000 cambios de condiciones laborales.

Con 180.000 asalariados y más de 190 millones de clientes, en cinco continentes, France Télécom es uno de los grandes gigantes mundiales de las telecomunicaciones, en permanente mutación, desde hace una larga década.

A lo largo del año 2009, la ola de suicidios se convirtió en un grave drama social, empresarial, incluso político. El presidente Sarkozy consideró oportuno intervenir en varias ocasiones. Los cinco últimos suicidios relanzan las interrogantes de fondo. A lo largo de los últimos veinte años, se han sucedido varias olas de suicidios en otras grandes empresas, como Renault, Peugeot y EDF.

- a) Tenint en compte la limitació d'informació que tenim sobre aquests suïcidis, tracta d'analitzar aquest fet social a França aplicant la idea del suïcidi anòmic de Durkheim. Quina interpretació en faríem? Quines preguntes ens plantejaríem per a fer-ho?

L'onada de suïcidis que s'han produït a França i, especialment, a la multinacional France Télécom es podrien interpretar en clau d'anòmia. Tal i com diu la notícia, aquests suïcidis es produeixen després d'un canvi en la direcció de l'empresa i de les condicions de treball de les persones empleades: el que Durkheim anomenaria una crisi social per al col·lectiu treballador de l'empresa. En aquesta crisi social, col·lectiva, els treballadors/es perden el seu lloc de treball, canvien les condicions d'aquest o veuen les seves expectatives de futur modificades o, fins i tot, eliminades.

Tota una forta convulsió emocional i moral per als treballadors/es, que veuen truncada la seva forma de vida, el sentit de la seva vida; un sentit orientat abans per una brúixola que arran d'aquests canvis li costa marcar el nord i que es tradueix en una situació de manca de normes socials; una situació anòmica.

b) Relaciona la situació anòmica amb la liberalització i privatització de l'economia.

La situació econòmica i laboral de les societats modernes occidentals es podria definir amb dues idees centrals: flexibilitat i rapidesa. La rapidesa i quantitat dels canvis econòmics i laborals que es donen en el si d'una societat, produeixen una situació en la qual les normes socials també estan en continu canvi i transformació. Avui en dia disposar d'una feina fixa amb unes condicions laborals fixes i tenir la certesa i la tranquil·litat d'una certa estabilitat és gairebé impossible; i no només en quant al mercat laboral, també els productes oferts o les formes de consum varien de forma esfereïdora, així com la situació macroeconòmica d'un país.

La liberalització i la privatització de l'economia no vol dir res més que deixar a aquesta sota el regnat del mercat, un mercat per naturalesa en continu procés de canvi i reajustament.

Aquesta situació del capitalisme modern constitueix, doncs, un caldo de cultiu perfecte pel desenvolupament de l'anomia, per la falta de normes o significats que es tradueixen en inestabilitat, por, desesperació i inseguretat.

RELIGIÓ I SOCIETAT

En aquest últim apartat del bloc de Durkheim, s'avaluen els coneixements de l'alumnat en relació a la darrera obra del sociòleg francès *Les formes elementals de la vida religiosa* (1912).

EXERCICI 1. Llegeix el fragment del pròleg de Joan Estruch de l'edició catalana del llibre de Durkheim (Durkheim, E. (1912) *Les formes elementals de la vida religiosa*. Barcelona: Edicions 62, 1986), i a continuació respon a la preguntes.

*La religió és, doncs, un fenomen social. Altra vegada Durkheim coincideix aquí amb Marx; però altra vegada es desmarca també explícitament del materialisme històric: s'equivocaria de mig a mig, ens ve a dir, qui interpretés que amb això estic dient que la religió és un mer element superstructural derivat de les formes materials de la societat. Al contrari: hi ha en la religió quelcom d'etern, destinat a sobreviure indefinidament, ni que sigui a partir de símbols diferents dels habituals. «Fins i tot en aquest període d'incredulitat que és el nostre, ¿que no assistim potser a la naixença de déus del si de les multituds, per la virtut meravellosa de la fusió de les consciències?» Nacionalismes, internacionalismes i patrioterismes de tota mena en són per a Durkheim la prova esclatant. «Quina diferència fonamental hi ha entre una assemblea cristiana que celebra les grans dates de la vida del Crist, o una assemblea jueva que celebra la sortida d'Egipte o la promulgació del decàleg, i una reunió de ciutadans aplegats per commemorar l'aprovació de la constitució o qualsevol altre gran esdeveniment de la vida nacional?» «Àdhuc la nostra actual fe en la ciència és essencialment una fe religiosa.» En definitiva, per a Durkheim, de la mateixa manera que «no hi ha cap evangeli que sigui immortal, tampoc no hi ha cap raó per a pensar que la humanitat deixi de concebre evangelis nous». Per això «la religió sembla cridada a transformar-se, i no pas a desaparèixer» Durkheim, E. (1912) *Les formes elementals de la vida religiosa*. Barcelona: Edicions 62, 1986: pròleg)*

1. Què significa que “la religió és un fenomen social”?
 - a) Que és col·lectiva i exterior a l'individu. *
 - b) Que la religió és l'ànima de la societat.
 - c) Que repercuteix en l'organització de la societat.
2. Una religió és verdadera quan...
 - a) Respon correctament a les necessitats socials.
 - b) Té només com a base la societat.
 - c) Cap de les anteriors.*

3. Durkheim, quan analitza la religió, identifica diferents elements característiques d'aquestes. Com completariem la següent frase: "La religió consisteix en un sistema de _____ que formen una comunitat moral"?
 - a) mitologies i postulats.
 - b) creences i pràctiques. *
 - c) individus i creences.
4. A *Les formes elementals de la vida religiosa* (1912), Durkheim diu que "l'home no es reconeix, se sent com transformat i per consegüent transforma el medi que l'envolta" quan tracta d'explicar els moments d'efervescència. Què significa exactament quan diu que transforma el medi que l'envolta?
 - a) Amb l'exaltació del moment, el grup social destrueix el medi que l'envolta .
 - b) Amb l'exaltació del moment, idealitza aquells elements amb els quals es relaciona. *
 - c) Amb l'exaltació del moment, l'ésser humà no se sent com a tal sinó com a Déu.
5. Quan Durkheim parla de religió, fa referència a:
 - a) El cristianisme, el judaisme i l'islamisme, principalment.
 - b) Al totes les religions teològiques.
 - c) Totes aquelles creences d'origen social. *
6. Què són, per a Durkheim, el nacionalisme o l'internacionalisme?
 - a) Dues formes de cohesió social, de les quals se'n desprenen religions diferents.
 - b) Dues formes de religió modernes *
 - c) Dos fets socials que amenacen la religió.
7. Quina és la realitat, allò existent, sobre la qual es fonamenta la religió?
 - a) La societat. *
 - b) La divinitat.
 - c) La moral.
8. Com continuaria la següent frase des de l'òptica durkheimiana: La religió és _____?
 - a) L'opi del poble.
 - b) Una llum pels desorientats.
 - c) La veneració de la societat. *
9. Durkheim afirma que "els ritus més bàrbars o més extravagants, els mites més estranys, tradueixen alguna necessitat humana, algun aspecte de la vida individual o social" (ibíd: 28). Què pretén mostrar amb aquesta afirmació?
 - a) Que per molt exòtiques que en semblin algunes pràctiques o creences religioses, no deixen de ser religió.
 - b) Que tota religió té com a base una realitat. *

- c) Que la humanitat té la necessitat de construir mites o ritus estranys, per desenvolupar la capacitat d'abstracció.
10. “Sagrat” és equiparable a:
- Important.
 - Idealitzat. *
 - Excepcional.
11. Com defineix Durkheim el concepte de “moments d'efervescència”?
- Moments d'exaltació de viure en una col·lectivitat. *
 - Moments d'anhel col·lectiu d'un món millor.
 - Moments de festivitat i celebració de qualsevol esdeveniment social.
12. Per què creu Durkheim que la religió ha d'estar explicant una realitat, quelcom existent?
- Perquè, d'altra banda, la religió no s'hagués realitzat en institucions o objectes.
 - Perquè, d'altra banda, la religió no podria ajudar al fidel a trobar el seu camí.
 - Perquè, d'altra banda, la religió no hagués perdurat tant en el temps. *
13. En el pròleg, Joan Estruch cita a Durkheim dient: “la religió sembla cridada a transformar-se, i no pas a desaparèixer”. Per què creu el sociòleg francès que la religió no desapareixerà?
- Perquè l'ésser humà sempre necessita respostes sobre el sentit de la vida, cada cop més elaborades (com la ciència).
 - Perquè es basa en la societat i la societat no pot desaparèixer. *
 - Perquè és el que ha succeït fins ara, i no sembla que hagi de canviar (almenys en l'època de Durkheim).
14. Quin és l'objectiu de Durkheim a *Les formes elementals de la vida religiosa* (1912)?
- Analitzar la religió com a fet social. *
 - Esbrinar quina religió és més verdadera.
 - Demostrar que la religió és l'opi del poble.
15. Entre quins dos elements Durkheim creu que hi ha una retroalimentació, d'acord amb el seu plantejament?
- Entre creença i ritus.
 - Entre comunitat moral i societat.
 - Entre societat i sagrat. *
16. Quina es la funció social de la religió per Durkheim?
- Donar respostes sobre l'existència humana.
 - Produir divisió del treball.
 - Crear llaços socials *
17. Quin motiu dóna Durkheim per estudiar el totemisme com a forma religiosa elemental?
- Existeix major informació.

- b) La seva simplicitat facilita la seva anàlisi. *
 - c) Perquè no hi ha un Déu, sinó tòtems.
18. Segons el plantejament de Durkheim d'on prové allò sagrat?
- a) De la comunitat moral.
 - b) De les creences i pràctiques religioses.
 - c) Dels moments d'efervescència. *

EXERCICI 2. Durkheim apunta el nacionalisme o el patriotisme com dos dels exemples de religió “transformada”; són molts els exemples que podem trobar avui en dia en la nostra societat que ens remeten a la idea que té Durkheim de la religió com a fet social i que s’ajusten, d’allò més bé, a la definició més aviat funcional que fa Durkheim de la religió – tot i la seva convicció de que la “bona” explicació és l’explicació causal – . Però, probablement, el fenomen que resulta més interessant en el nostre cas és el del futbol. Observa les següents imatges i, després, respon a les qüestions següents:

**Recursos docents i d'autoavaluació per una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona**

Posa exemples dels següents elements per a cada una de les realitats:	FC BARCELONA	CATOLICISME
Ritus	<ul style="list-style-type: none"> - Anar al Camp Nou. - Assistir a les celebracions (ex: títol de lliga). - Reunir-se per a veure els partits amb els amics. - Recitar els càntics propis de l'equip. 	<ul style="list-style-type: none"> - Anar a missa. - Assistir al les festivitats santes (ex: Dia de Tots Sants). - Reunir-se per a menjar el dia de Nadal. - Recitar els càntics religiosos.
Creences	<ul style="list-style-type: none"> - El Barça és el millor equip del món. - El Barça és més que un club. - El bon <i>culé</i> sempre és pessimista. - El Real Madrid juga "brut". 	<ul style="list-style-type: none"> - Déu és omnipotent. - Déu va enviar a un messies fa 2.000 anys. - El bon catòlic ha de saber perdonar. - El Diable és l'encarnació del mal.
Sorgiment d'una comunitat moral	<ul style="list-style-type: none"> - El ser <i>culé</i> com a identitat. - Fer-se soci del Barça. 	<ul style="list-style-type: none"> - El ser catòlic com una identitat. - Fer-se practicant de la religió.
Moments d'efervescència col·lectiva	<ul style="list-style-type: none"> - Els partits. - Les celebracions de títols. - Les tertúlies entre amics. 	<ul style="list-style-type: none"> - Les misses. - Les festivitats santes.
Elements sagrats	<ul style="list-style-type: none"> - L'escut. - L'himne. - El Camp Nou. 	<ul style="list-style-type: none"> - La creu. - El Pare Nostre. - Centres de culte (monestirs, esglésies, basíliques, catedrals...).

- a) Quina és la semblança que tenen el futbol i la religió, segons la definició funcional de Durkheim?

Des de l'òptica durkheimiana tant el futbol com la religió tradicional representen dos fets socials de la mateixa naturalesa: una comunitat moral (*culers* i catòlics) que comparteix unes creences de les quals se'n deriven uns rituals determinats. La funció d'aquests fets socials és la d'unir, la de crear llaços entre individu i societat mitjançant elements compartits, siguin aquests el futbol o el catolicisme. Des d'aquesta visió sociològica, doncs, religió i futbol (entenen per futbol el fanatisme més o menys radical vers aquest esport), simbolitzen una veneració a la societat, un acte d'adhesió a aquesta.

- b) A què fa referència Durkheim quan afirma que “*la religió sembla cridada a transformar-se, i no pas a desaparèixer*”? Relaciona-ho amb l'exercici.

La visió que sosté Durkheim de la religió, com un fet social que es deriva, i alhora, crea la societat, implica que aquesta construcció social com és la religió no desapareixerà mai, ja que no ho farà la societat i la vida col·lectiva. Religió i societat són el mateix, i l'existència d'un sense l'altre és ontològicament impensable; almenys adoptant la definició durkheimiana de la religió, que va més enllà de les considerades com les religions tradicionals.

En aquest sentit, la religió no pot desaparèixer però sí transformar-se, convertir-se en altres construccions socials que duguin a terme la mateixa funció que la religió entesa vulgarment: la de crear llaços socials. Tal és el cas de l'afició pel futbol, els nacionalismes, o el consumisme imperant en les nostres societats, a talls d'exemple.

APUNT FINAL

Un cop vistos breument els elements més rellevants de la teoria de Durkheim, podries dir si l'etiqueta que hem donat a aquest bloc "Émile Durkheim: la sociologia del fet social" s'ajusta al pensament del sociòleg francès? Per què? On ho hem pogut identificar?

L'etiqueta fa una síntesi del pensament de Durkheim. Per al sociòleg francès, la sociologia té una única realitat perquè s'ha de preocupar: el fet social. És, a la vegada, l'objecte d'estudi i l'essència de la sociologia estructuralista de Durkheim. Una de les aportacions més significatives de Durkheim a la sociologia és la d'haver construït i delimitat un objecte d'estudi propi amb una dimensió única: la dimensió sociològica.

A part d'haver dotat a la sociologia d'un "sentit" (quin sentit pot tenir una ciència que no sap què estudiar?) ha caracteritzat aquest "sentit" mitjançant unes regles, un caràcter, i uns relacions determinades; a omplert de contingut el fet social.

D'aquesta caracterització que fa Durkheim, se'n deriven diferents anàlisis (del suïcidi, de la religió, de la cohesió social...) que més enllà de les seves aportacions teòriques pròpies en cada camp, esdevenen una demostració d'aquest "sentit" de la sociologia: del fet social.